

Nakon prijepisa dokumenata nalaze se »Kazalo osobnih imena« (469–498), »Kazalo mjesta« (499–503) i »Kazalo stvari« (505–512), koji olakšavaju korištenje građe. Knjiga je zaključena s pet likovnih priloga (»Prilozi«, 513–517).

Ovom se edicijom počelo raditi na objavljivanju izvornog arhivskog gradiva o povijesti istočnoga Jadrana u ranome novom vijeku. Radi se o građi koja je bila gotovo sasvim zanemarena u hrvatskoj historiografiji za razliku od razdoblja srednjeg vijeka iz kojeg je objavljeno više zbirki arhivskih vrela. To je upravo i vrijednost knjige jer izravno svraća istraživačku pozornost na istočnojadransku povijest u ranom novovjekovlju i potiče daljnja istraživanja obilja slične građe.

Ana Biočić

Savo MARKOVIĆ, **Stanovništvo srednjovjekovnog Bara**, NIP »Gospa od Škrpjela«, Perast, 2014., 972 str.

Povijest grada Bara (Tivari, Antivari) u svojim je temeljnim odrednicama, ponajprije kada je riječ o srednjovjekovnome i dijelu ranonovovjekovnoga razdoblja, sastavni dio zbivanja koja su se odnosila na pretežit dio istočnoga Jadrana. Knjiga koja se ovdje prezentira, autora Sava Markovića, rođenjem Baranina, višegodišnjega pomnog pregaoca u istraživanju svekolikih povijesnih sastavnica grada Bara i njegove okolice, znatno je proširena i dorađena verzija doktorske disertacije uspješno obranjene na Sveučilištu u Zadru 2011. godine.

Početnu cjelinu knjige čini opsežni »Uvod« (9–56) u sklopu kojega autor obrazlaže potrebitost obrade ove teme, razlaže primjenjenu metodologiju rada te kritički navodi temeljne uporabljene izvore i literaturu. Autor napominje da su temeljni razlozi odabira navedene teme zasnovani na potrebi obrade pojedinih pitanja iz srednjovjekovne povijesti Bara te da sam naslov rukopisa uključuje i cijeli niz drugih istraživačkih pitanja i zadire u sveukupnost sastavnica koje tvore povijesnu predodžbu grada. U osvrtu na izvore i literaturu naglašava važnu činjenicu – nesačuvanost arhivske građe za srednjovjekovno razdoblje u samome gradu Baru – koja je u velikoj mjeri odredila način i tijek istraživanja (neophodna uporaba sekundarne arhivske građe pohranjene u pismohranama od Mletaka i Rima do Kotora, Dubrovnika i Zadra).

U cjelini »Opšti politički okviri« (57–82) autor pregledno razlaže državno-političke okvire, odnosno pripadnost Bara i barskog područja od 11. stoljeća do osmanskoga zauzimanja grada 1571. godine, s osvrtom i na stanje u 17. stoljeću. Vrlo se detaljno iznosi kronologija uključenosti Bara u sastav Duklje (Zete), bizantske države, Raške, države knezova Balšića, humskog vojvode Stjepana Vukčića Kosače, Mletačke Republike i – naposljetku – Osmanskoga Carstva. S obzirom na činjenicu da su konkretne državno-političke okolnosti u nemaloj mjeri utjecale na druge razvojne sastavnice iz srednjovjekovne prošlosti Bara (gospodarsku, demografsku, crkvenu, kulturnu sastavnicu), ova je cjelina neophodna radi stjecanja saznanja o općim prilikama u Baru i na širem barskom području kroz više stoljeća povijesnoga razvoja.

Središnji i najopsežniji dio knjige (naslovljen prema istoimenome nazivu knjige »Stanovništvo srednjovjekovnog Bara«, 83–506) sadrži u svojem sastavu i niz strukturalno dobro raspoređenih potpoglavlja, tematski vezanih za temeljna problematska pitanja knjige. U njihovoj se izradbi Marković koristio faktički svim postojećim saznanjima historiografije koja se bavila poviješću Bara i njegove okolice, a uporabljena su i akdekvatna arhivska vrela iz pismohrana od Mletaka do Kotora. Ovdje se barska komuna promatra kroz prizmu njezine srednjovjekovne društvene i etničke strukture, a na osnovi postojećih podataka konkretno se ukazuje na onodobna demografska kretanja u Baru. Posebna se pozornost pridaje urbanitetu i komunalnom uređenju od 13. do 16. stoljeća. Autor u ovim potpoglavljima raščlanjuje barski statut (do danas neotkriven te su nam njegovi fragmenti poznati iz drugih vrsta dokumenata), notarijat te žiteljstvo Bara prema njegovoj razdiobi na plemiće, pučane, useljenike (osobito se posebno raščlanjuju Mlečani djelatni u Baru), kao i marginalne društvene skupine. Tema rasprave Sava Markovića jesu i osobna imena, prezimena i patronimici patricijskih obitelji, a vrlo osjetljivo problematsko pitanje etniciteta srednjovjekovnih Barana autor pokušava razriješiti antroponimijskom građom. Istraživačka pozornost vrijednog barskog povjesnika usmjerena je, nadalje, i na postojanje dalmatskoga jezika (antibarejski dalmatoromanski idiom), graditeljsko naslijeđe od antike do kasnoga srednjeg vijeka, smjerove gospodarske komunikacije i zanimanja Barana prošlih stoljeća, kao i na njihovo životno svakodnevlje te intelektualni život i kulturu.

U završnome dijelu knjige Marković u »Zaključku« (507–512) pregledno sažima temeljnu problematsku zamisao rada, cilj rada, osnovne metodološke postupke te donosi odgovarajuće zaključke. Slijede »Prilozi« (513–842) koji dodatno obogaćuju saznanja o povijesti stanovništva srednjovjekovnog Bara, a osobito je opsežan i istraživačima koristan detaljan »katalog« srednjovjekovnih Barana, sabranih uvidom u literaturu i arhivske izvore. Na kraju se objavljuje impresivan pregled izvora i literature (843–915), pri čemu je potrebno naglasiti da je korištena i brojna literatura koja se bavi usporednim društvenim, demografskim i gospodarskim procesima na istočnom Jadranu, a bez uporabe koje je teško u cijelosti sagledati temeljne razvojne procese srednjovjekovnog Bara. Naposljetku, na posljednjih šezdesetak stranica knjige nalaze se sažetci na crnogorskome (917–919) i talijanskome jeziku (921–924), kazalo zemljopisnih naziva, toponima i etnonima (925–934), kazalo imena (934–945), kazalo pojmova (945–966), izvodi iz recenzija (967–969) i životopis autora (971–972).

Zaključno se može kazati sljedeće: knjiga dr. sc. Sava Markovića *Stanovništvo srednjovjekovnog Bara* nedvojbeno se može držati zaokruženom prezentacijom jedne znanstveno-istraživački vrlo vrijedne teme, nedovoljno poznate i obrađivane u historiografiji. Autor je sustavno obuhvatio i obradio sve zacrtane istraživačke ciljeve te dobivene spoznaje sintetizirao u zaokruženu cjelinu. U ovoj, gotovo 1000 stranica opsežnoj knjizi autor je pokazao kako u potpunosti vlada zadanom istraživačkom problematikom te da je uporabljene izvore i dodatnu literaturu koristio poštujući sva pravila znanstvenog rada. Znanstveni rad Sava Markovića, koji se ogleda na svim stranicama ove knjige odaje i interdisciplinarnost, neophodnu u istraživačkoj obradi ovako zahtjevne teme. Rezultati istraživanja prezentirani u ovoj knjizi stoga će nedvojbeno biti od nemale koristi i uporabne vrijednosti i za istraživače drugih srodnih društveno-humanističkih znanstvenih disciplina.

Lovorka Čoralčić